

Stichting Monumentenbehoud Noardeast-Fryslân

JAARREKENING 2023

JAARVERSLAG

ONS ERFGOED

NOARDEAST-FRYSLÂN

Aalsum

Boarnwert

Brantgum

Dokkum

Dokkum

Dokkum

Eanjum

Eanjum

Wierum

Wetsens

Wanswert

Waaxens

Ternaard

Raard

Peazens

Easternijtsjerk

Eastrum

Foudgum

Hantum

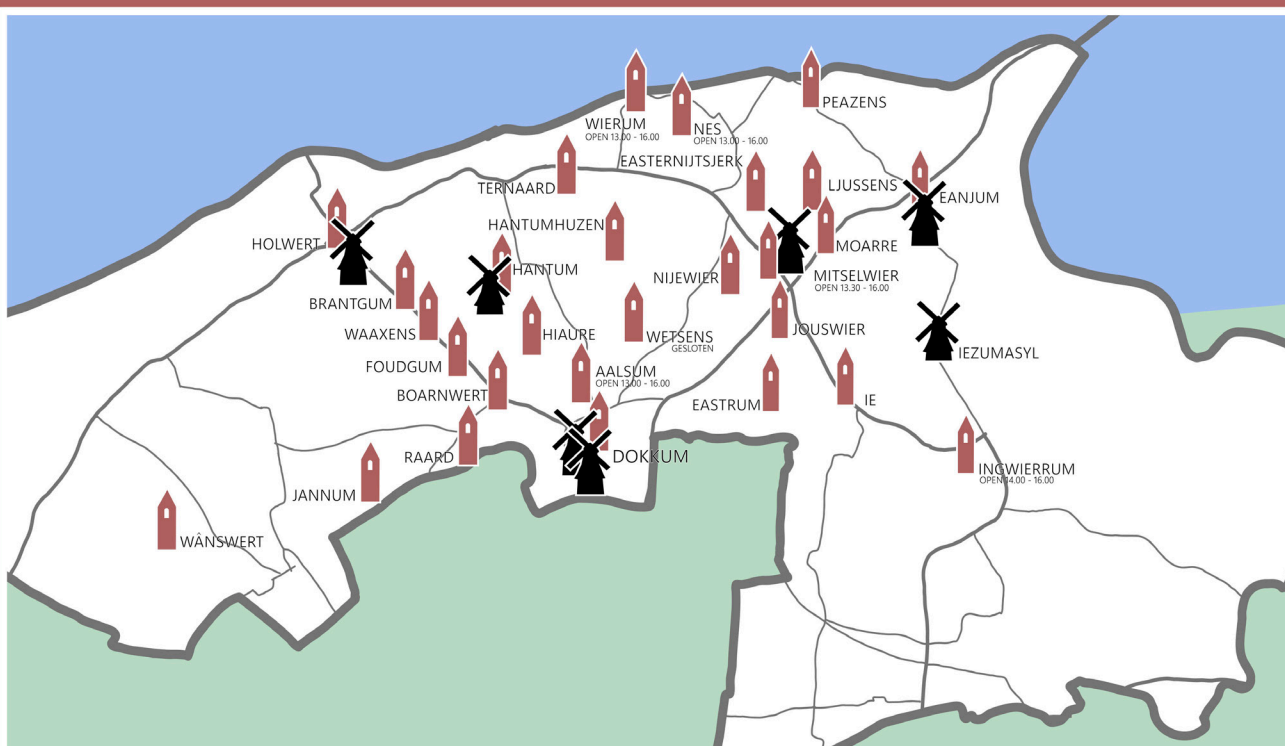
Hantum

Hantumhuzen

Hiaure

Nijewier

Nes

Moarre

Mitselwier

Mitselwier

Ljussens

Jouswier

Jannum

Ingwierrum

Iezumasyl

Ie

Holwert

Holwert

www.monumentenbehoudnef.nl

30 jaar jong

1. BESTUURSVERSLAG

30 JAAR JONG

Het was dit jaar een bijzonder jaar voor onze stichting in verband met het 30-jarig bestaan. We hebben hier bij stilgestaan en een carrousel-symposium georganiseerd op 6 oktober in de grote of Sint Martinuskerk te Dokkum, het gemeentehuis (oude stadhuis) te Dokkum en de molen Zeldenrust te Dokkum met als thema "Als monumenten konden praten...". Op deze locaties zijn door drie gerenommeerde sprekers, te weten Paul Borghaerts (dendrochronoloog), Johan de Haan (v.m. conservator paleis Het Loo) en Nicole Bakker (directeur/bestuurder De Hollandsche Molen). Aansluitend zijn op zaterdag 7 oktober al onze monumenten in de vorm van een Alternatieve open monumentendag opengesteld voor het publiek en zijn op de drie eerder genoemde locaties lezingen gehouden door de sprekers die een dag eerder bij het carrousel-symposium waren betrokken.

Vanaf deze plaats willen we al de bij deze festiviteiten organisaties en personen bedanken voor het wel-slagen van deze jubileumviering (30 jaar jong).

BESTUURSACTIVITEITEN

In het verslagjaar hebben we zeven keer een bestuursvergadering gehouden. Het traditionele bestuurs-uitje vond plaats op 21 april. De bestemming was ditmaal de houtzaagmolen *De Rat* te Drylts en museum en werkplaats *Houtstad IJlst* aldaar. We hebben een rondleiding per boot door Drylts gehad langs de bekende "overtuinen" in het centrum.

Een aantal vergaderingen van de molenadviesraad van De Hollandse Molen zijn bezocht en einde het verslagjaar is er een bijeenkomst gehouden met vertegenwoordigers van de vier grote monumentenstichtingen (meer dan 25 Rijksmonumenten) in Fryslân als de onze en de provincie om de krachten te bundelen om te komen tot een POM-status (Professionele Organisatie voor Monumentenbehoud) voor onze stichtingen. Dit is één van de actiepunten uit ons beleidsplan 2022-2026. We hopen het komende jaar hier gezamenlijk stappen in te kunnen maken.

Met wethouder Soepboer hebben we een aantal keren overleg gehad over de voortgang van onze werkzaamheden. Ook heeft hij de openingshandeling van ons carrousel-symposium op 6 oktober verricht. Einde het verslagjaar heeft de wethouder zijn vertrek aangekondigd en in het nieuwe jaar hopen we kennis te maken met de nieuwe wethouder Jouta. De overeenkomst met gemeente inzake onder andere de inhuur van de technische ondersteuning door Marco Feenstra (technisch projectleider) is nog niet ondertekend door de gemeente. In het komende overleg met de nieuwe wethouder zal dit een agendapunt zijn.

NAAMKAARTJES VAN BESTUURSLEDEN
VAN DE STICHTING MONUMENTEN-
BEHOUD NOARDEAST-FRYSLÂN

RESTAURATIE

Einde het verslagjaar is aan Van Reeuwijk Bouwmeesters opdracht gegeven voor het opstellen en indienen van de SIM aanvragen molens over de periode 2025-2030. Deze aanvragen dienen in de periode van 1 februari tot en met 31 maart 2024 worden ingediend bij de RCE (monumentenzorg).

ROND DE TORENS

De restauratie van de toren te Wânswert is in 2023 grotendeels afgerond. De montage van het gerestaureerde uurwerk zal begin het nieuwe jaar plaatsvinden alsmede de feestelijke afsluiting van deze restauratie. Het dorp en de eigenaar/gebruiker van de kerk zullen hierbij worden betrokken.

De aanvraag voor een SIM subsidie voor het meerjaren-onderhoud aan het kerkje van Jannum is in 2023 door de RCE afgegeven. De start hiervan zal in 2024 in samenhang met een herinrichting van de binnenzijde van deze kerk plaatsvinden. *Architectenbureau Adema* is in samenspraak met de gebruikers/ beheerders en het *Fries Museum* bezig met de planvorming hiervan.

FINANCIËN

De financiële verwerking van onze handelingen is ook dit verslagjaar net als vorig jaar, tot volle tevredenheid van het bestuur, verzorgd door *Van Wieren en Vellinga adviseurs accountants* te Dokkum. Voorheen werden deze werkzaamheden uitgevoerd door de afdeling financiën van de gemeente.

ROND DE MOLENS

De restauraties van de molen *De Hoop* te Dokkum en van de poldermolen in het Hantumerleech zijn in het verslagjaar afgerond. De deelrestauraties van de molen *De Eendragt* te Eanjum (vervangen staart en voorkeuvelens c.a.) de molen *De Gans* te Ezumasyl zijn einde het verslagjaar na het afkomen van diverse bijdragen van fondsen en dergelijke gestart.

De jaarlijkse molenaarsbijeenkomst met al onze vrijwillige molenaars is op 22 maart gehouden en afgesloten met de gebruikelijke bitterballen. Helaas hebben we door overlijden in 2023 afscheid moeten nemen van Jan Wüst (molenaar *De Eendragt* Eanjum) en Jan-Ibo van der Wagen (molenaar in opleiding molen Hantum). Zoals gebruikelijk hebben al onze molens hierbij in de rouwstand gestaan.

Het meerjaren-onderhoud aan de torens van Holwert, Ljussens, Wierum en Nijewier is in de tweede helft van het verslagjaar opgestart, de afronding zal begin 2024 plaatsvinden.

We zijn best wel een beetje trots dat we in 2023 naast de uitvoering van het al geplande meerjarig onderhoud aan onze monumenten meerdere zaken zoals bovenstaand hebben aangepakt. Voor het onderhoud aan torens is ons bestuurslid Ab van der Veen coördinator en Warner B Banga is dit voor onze molens (molencoördinator). In samenspraak met de ambtelijke ondersteuning door Marco Feenstra en de restauratieadviseurs Bureau Willem de Graaf (torens) en Bureau Gijs van Reeuwijk (molens) zijn zij vanuit het bestuur de schakels naar de voorbereiding en uitvoering van de onderhouds- en restauratiewerkzaamheden. Zie voor de werkzaamheden die in dit verband zijn uitgevoerd ook het technisch jaarverslag.

De bouwvergaderingen van de restauraties aan de molens en de toren te Wânswert zijn door een delegatie van het bestuur bijgewoond. In het verslagjaar is de financiering van de deelrestauratie van de molen *De Eendragt* te Eanjum (vervangen windpeluw en startbalk) rondgekomen en de opdracht aan *De Molenmakers* verstrekt. De uitvoering zal einde 2023/ begin 2024 plaatsvinden.

De financiering van de deelrestauratie van de poldermolen *De Gans* te Ezumasyl (vervangen schroef en schroefbak c.a.) is rond en de opdracht is aan *Molenmaker Jellema* te Burdaard verstrekt. De te vervangen schroef zal in de winterperiode in de werkplaats van de aannemer worden gemaakt naar het voorbeeld van de oude. In 2024 zal het geheel ter plaatse worden afgerond (vervangen schroefbak en schroef).

COMMUNICATIE

We geven volop uitvoering aan ons communicatieplan door het aanbieden van persberichten aan de lokale en regionale media. We merken aan de reacties die we hierop krijgen dat deze persberichten doen waarvoor ze bedoeld zijn; de aandacht vestigen op onze rijksmonumenten. De ondersteuning die we hierbij eerder kregen van *DOKCOM Media* van Wytse Pyt de Jager is medio 2023 gestopt.

Freelance tekstschrijfster Thea van der Schaaf heeft het stokje einde 2023 van Wytse Pyt overgenomen. Terugkijkend kunnen we alleen maar vaststellen dat 2023 voor onze stichting wederom een goed jaar is geweest. We danken dan ook iedereen die op wat voor manier dan ook hieraan mee heeft gewerkt.

Namens de Stichting Monumentenbehoud Noardeast-Fryslân

Henk van der Veen
voorzitter, juni 2024

TECHNISCH JAARVERSLAG

2. TECHNISCH JAARVERSLAG 2023

De Stichting Monumentenbehoud Noardeast-Fryslân is medio 2022 eigenaar van 28 torens en 7 molens.

ONDERHOUD KERKTORENS 2023

Dit jaar is aan de kerktorens van Jouswier, Mitselwier, Nes, Eastrum en Waaxens groot onderhoudswerk uitgevoerd. De onderhoudswerkzaamheden aan de torens van Mitselwier en Nes zijn uitgevoerd door Bouwbedrijf Van der Werff uit Dokkum en Schilders en Afwerkingsbedrijf De Vries uit Dokkum.

De onderhoudswerkzaamheden aan de torens van Jouswier, Eastrum en Waaxens zijn uitgevoerd door Bouwbedrijf Dijkstra de Graaf uit Ingwierrum en Schilders en Afwerkingsbedrijf De Vries uit Dokkum.

Werkzaamheden aan de toren van Jouswier

- rondom het onderste deel van de toren is het voegwerk hersteld
- houten, ijzeren en steenachtige materialen zijn geschilderd

Werkzaamheden aan de toren van Mitselwier

- vlinderlood van de spits is waterdicht gemaakt
- aan de noord- en de zuidzijde is het lood van de aansluiting met het dak van de kerk vervangen
- houten en ijzeren onderdelen van de toren zijn geschilderd
- onderdorpel van kozijntje en raam zijn vervangen
- spitskruis is rechtgezet en behandeld
- bol en windhaan zijn voorzien van nieuw bladgoud
- loden muts aan de bovenzijde van makelaar van de spits is vervangen
- bevestiging van de cijferplaat is vervangen en de plaat is geschilderd en voorzien van bladgoud; deze werkzaamheden zijn voor rekening van de gemeente uitgevoerd

Werkzaamheden aan de toren van Nes

- rondom de toren is het voegwerk hersteld; hierbij zijn de ontbrekende en meest uitgesleten delen verdeeld over de gevels hersteld
- tevens zijn er een aantal loszittende en beschadigde stenen vervangen
- van de dakvlakken zijn de meest scheluwe en beschadigde dakpannen vervangen
- bevestiging van de dakpannen nagezien en hersteld
- aansluitingen van de dakpannen met het opgaande metselwerk is deels opnieuw afgevoegd
- loodaansluitingen zijn hersteld
- torenkruis is behandeld en de windhaan is verguld
- in de toren is de ventilatie verbeterd door het deels inkorten van de vloerdelen
- schoren van de klokkenstoel zijn hersteld / beter gefixeerd
- ophanging van de klepel van een van de klokken is vervangen
- alle houten en stalen onderdelen zijn geschilderd

Werkzaamheden aan de toren van Eastrum

- rondom de toren is het voegwerk hersteld
- houten en ijzeren onderdelen zijn geschilderd
- dakbedekkingen nagezien, onderste pannen gefixeerd en noklood hersteld
- twee stuks gordingen in de kap zijn hersteld / aangelast
- windhaan draaibaar gemaakt, kruis behandeld en windhaan verguld
- klokophanging is ontroest en behandeld

Werkzaamheden aan de toren van Waaxens

- aan de west- en zuidzijde is aan de bovenzijde van de toren het voegwerk hersteld
 - een stuks balkanker is gedomonteerd; deze is gestraald en voorzien van een zinkcoating (schooperen) en een afwerking van een twee componenten p.u. coating
 - toren is aan de binnenzijde schoongemaakt
-

Werkzaamheden aan de toren en het uurwerk van Wânswert (restauratie)

Dit verslag betreft de werkzaamheden welke in 2022 zijn uitgevoerd. De afronding van de restauratie zal in 2023 zijn. De werkzaamheden in Wânswert betreffen een dubbele restauratie, zowel van de toren als het uurwerk.

Toren

Kort na de zomervakantie 2022 is een steiger om de gehele toren geplaatst. Rondom de gehele toren is plaatselijk metsel- en voegwerk hersteld. De uitvoering van het voegwerk is na een bezoek van de welstandsadviescommissie *Hûs en Hiem* goedgekeurd. In met name de kapconstructie van het zadeldak zijn aangetaste houten onderdelen vervangen.

Elders in de toren is de houtconstructie plaatselijk vervangen. De dakconstructie ter plaatse van het torenkruis is hersteld en de makelaar (waar het torenkruis op staat) is voorzien van nieuw lood. De houtconstructie onder het torenkruis is hersteld.

Verdere werkzaamheden:

- alle pannen zijn verwijderd en alle aangetaste pannen vervangen
- dakpannen zijn opnieuw gelegd en voorzien van nieuwe panhaken
- aansluitingen tegen de topgevel zijn verbeterd o.a. d.m.v. het toepassen van een verholten goot; smalle strookjes dakpannen welke lastig vast te zetten zijn, zijn hierdoor niet meer nodig
- galmborden en ijzeren ankers zijn geschilderd
- overige houtwerk is geschilderd
- de haan en het torenkruis zijn verwijderd; de haan is opnieuw voorzien van bladgoud en het torenkruis is behandeld
- nieuwe zwaardere loden bedekking van de makelaar en de nok aangebracht
- bliksemafleiding is opnieuw aan torenkruis en de koperen goot bevestigd en gecontroleerd op goede werking

KERKTORENS

Uurwerk

Het al tientallen jaren niet meer in werking zijnde uurwerk is gedemonteerd en naar de werkplaats van Vellema te Hallum gebracht. Het uurwerk was nagenoeg nog compleet.

In de werkplaats van Vellema is het uurwerk geheel

gerestaureerd en voorzien van een elektrische opwindinstallatie en een gelijkzetinrichting waardoor het uurwerk, als het weer gemonteerd is later in 2023 goed op tijd blijft lopen.

Het gerestaureerde uurwerk is geschilderd, de houten stoel onder het uurwerk bevat veel teksten van o.a. uurwerkherstellers en wordt derhalve niet geschilderd teneinde deze teksten te bewaren. Gezien de droge binnenopstelling is dit ook geen nadeel voor de levensduur.

Details van het uurwerk: Een tandwiel is uitgesleten, maar niet zo veel dat het moest worden hersteld of vervangen. Ook de onderdelen en zelfs de moeren zijn genummerd. Omdat het uurwerk, toen het gemaakt is al niet in zijn geheel naar de uurwerkzolder gebracht kon worden moest dit in onderdelen. Hier kon het in elkaar gezet worden. Dit zal bij het herplaatsen van het uurwerk in 2023 weer zo plaatsvinden. De wijzerplaten zijn vervangen en nu gemaakt van onderhoudsvrij koperplaat en zonder houten omlijsting zoals in het verleden ook het geval was volgens historisch onderzoek.

MET DANK AAN

De restauratie van de toren en het uurwerk van Wânswert is in 2022 gestart door Bouwbedrijf van der Werff uit Dokkum. Het schilderwerk is uitgevoerd door schildersbedrijf Loonstra uit Dokkum. De restauratie van het uurwerk is door Vellema Torenuurwerken uitgevoerd. Bij de restauratie van het torenuurwerk is specialist Pim van der Giesen van de Stichting Torenuurwerk ingeschakeld. De nieuwe wijzerplaten zijn geschilderd door Randolph Algera van het bedrijf Art Decor uit Heerenveen.

Voor de restauratie van de toren en het uurwerk kreeg het stichtingsbestuur financiële toezeggingen van de Provincie Fryslân, Stichting Sybold Foundation, de Meindersma Sybenga Stichting, de PW Janssen's Friesche Stichting en de Van Heloma Stichting.

TECHNISCH JAARVERSLAG

ONDERHOUD MOLENS 2023

Opnieuw een bijzonder jaar met heel veel activiteiten en restauratiewerk aan onze molens. Tijdens inspectieronden langs de molens wordt samen met de vrijwillige molenaars gekeken naar het nut en de noodzaak van het benodigde onderhoud, zowel voor het klein en dagelijks onderhoud als het meer ingrijpende en vervangende onderhoud. De meerjaren-onderhoudsplannen vormen hierbij de basis.

Hieronder volgt een opsomming van de grotere uitgevoerde werkzaamheden die uitgevoerd zijn en het klein- en dagelijks onderhoud aan deze werktuigen door de molenaars.

Werkzaamheden aan 'De Hoop' te Dokkum:

- restauratie van kap en roeden afgesloten
- gerestaureerde Pot-binnenroede gestoken
- Fauël fokwieken binnenroede vervangen
- nieuwe buitenroede van Beijk in Afferden gestoken
- klachten met kruiwerk onderzocht

'Zeldenrust' te Dokkum:

- stang Ten Have-klep weer vastgelast
- schildercyclus houtwerk, stelling en gevlucht
- antislip op stellingdelen aangebracht
- nieuwe publiekshekken gemaakt door molenaars
- twee stijlen achterkeuvelens vervangen (houtrot)
- Fauël fokwieken van buitenroede verwijderd (verrot)
- molen opnieuw schoongemaakt door molenaars (klander)
- zijkant dustzolder dichtgemaakt door molenaars

MOLENS

Werkzaamheden aan 'De Eendragt' te Eanjum:

- staartbalk en korte schoren vervangen
- schilderen windpeluw, korte schoren en staartbalk
- klein onderhoud en reparaties door de molenaars

De 'Hantumermolen' te Hantum:

- nieuwe vijzel/ schroef gelaatst
- enkele kruipalen vervangen
- hout uitskoat vervangen en antislip aangebracht
- frontmuur vijzelbak opgeknapt
- nieuw krooshek, kroosbrug en vijzelbakdeksel
- nieuw brugdek in weg over uitskoat
- nieuw hekwerk langs de molen
- oude schroef op nieuwe palen gezet

'De Hoop' te Holwert:

- koperen verbinding wiekenkruis vernieuwd
- verrotte voorzomen vervangen
- riet kap gerepareerd

'De Gans' te Iezumasyl:

- afstelwerk verricht aan het gangwerk
- schroefbak en vijzel verwijderd voor maatvoering
- nieuwe vijzel en schroefbak

'De Roptamolen' te Mitselwier:

- geen werkzaamheden

MOLENMAKERS

De werkzaamheden aan de 'Hantumermolen' en 'De Gans' in Iezumasyl werden uitgevoerd door Jellema uit Burdaard, terwijl *De Molenmakers* van Hiemstra uit Tzummarum de werkzaamheden aan 'De Eendragt' in Eanjum, 'De Hoop' en de 'Zeldenrust' in Dokkum en 'De Hoop' in Holwert verrichtten.

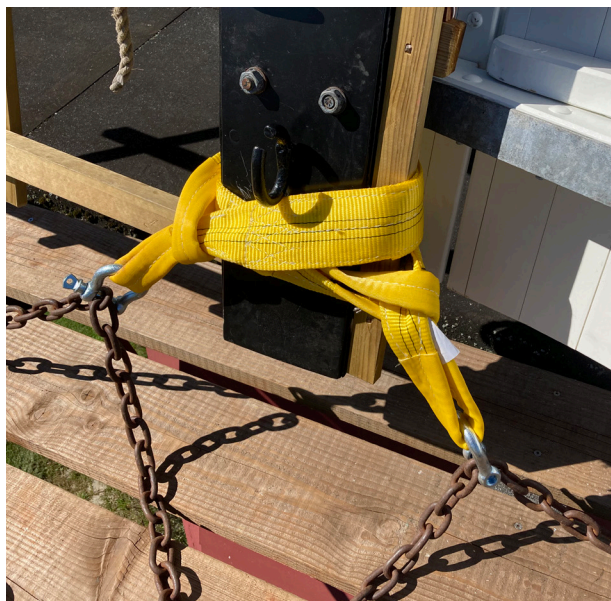
De restauratie van de Potroede van 'De Hoop' werd uitgevoerd bij *Vaags Molenwerken* in Aalten (Gld). De nieuwe buitenroede werd gemaakt bij *Beijk* in Afferden (L).

Het schilderwerk werd onder opdracht uitgevoerd door *Ganzinga* uit Dronryp en *Loonstra* uit Dokkum.

MET DANK AAN

Voor de restauratie van de *Hantumermolen* kreeg het stichtingsbestuur een bijdrage van de Provincie Fryslân, de Meindersma-Sybenga Stichting, het Hendrik Muller fonds, het Prins Bernhard Cultuurfonds, de Stichting TBI Fundatie, de Van Heloma Stichting, de Stichting Bouwcultuurfonds Friesland, het Dinamo Fonds en natuurlijk het Molenfonds van De Hollandsche Molen.

Voor de restauratie van molen *De Hoop* in Dokkum kreeg het stichtingsbestuur een bijdrage van de Provincie Fryslân, de Meindersma-Sybenga Stichting, het Hendrik Muller fonds, het Prins Bernhard Cultuurfonds, de Stichting TBI Fundatie, Stichting Zabawas, de Van Heloma Stichting, de Stichting Bouwcultuurfonds Friesland, het Dinamo Fonds en natuurlijk het Molenfonds van De Hollandsche Molen.

OPENING VAN HET MOLENSEIZOEN VAN DE MOLENS VAN DE
STICHTING MONUMENTENBEHOUD NOARDEAST-FRYSLÂN
MET VERVOER VAN GRAAN MET PAARD EN WAGEN - APRIL 2023

COLOFON

TEKST	Henk van der Veen, Warner B. Banga, Ab van der Veen, Marco Feenstra
FOTO'S	Warner B. Banga, Willem de Graaf Marco Kraal, Jouke Jongsma
OPMAAK	Warner B. Banga

Stichting Monumentenbehoud Noardeast-Fryslân